

L'hiperrealisme del demà

LLIBRES / NARRATIVA / 22 JUNY, 2021

Jo ho veig així: la ciència-ficció hauria de rebatejar-se amb una altra categoria que ajudés a remarcar-ne la part realista, la part visionària, més que no pas la de ficció, que fa que entenguem el que llegim com una utopia irrealitzable. Se'n podria dir, per exemple, hiperrealisme del demà, o no-ficció del que vindrà, que ajudarien a reforçar la part factible de la ciència-ficció. I això que els diccionaris s'hi han esforçat prou a l'hora de definir-la. El nostre estimat DIEC diu: «Gènere literari i cinematogràfic basat generalment en l'exploració de les possibilitats imaginades de la ciència, la tecnologia, la societat i la vida del futur». Què ho fa, doncs, que la gent equipari tan ràpidament la ciència-ficció a un impossible?; de la mateixa manera que hi ha gent que encara creu que llegir literatura serveix per evadir-se del món, que serveix per no pensar en res i passar una bona estona. Malentesos en els quals la literatura sempre surt mal parada. El conte «La sabana» serveix per no pensar en res?, ens podem evadir del món després de llegir el conte? I portant-ho a l'extrem: estareu tranquils, ara, cada cop que parleu amb l'Alexa, pengeu l'enèsima *story* a Instagram o deixeu el mòbil als fills perquè juguin al joc de moda?

Però anem a pams. Primerament, com que cadascú ho llegeix tot des del seu angle, deixeu-me resumir el conte. Per a mi, a «La sabana» hi trobem uns pares que són assassinats per una habitació de les joguines amb una contribució dels seus fills, a causa de la mala gestió dels pares i les relacions que s'estableixen entre les màquines i les persones. L'habitació, a més, es troba en una casa domòtica, absolutament robotitzada, que té nom i tot: Vida Feliç. Ens sembla impossible el panorama que hi trobem? M'atreviria a dir que no, que per a mi no gens. Soc del parer que, més aviat, aquest conte és una denúncia de diversos aspectes socials que Bradbury veia que prendrien importància i que calia que la societat s'hi acostés amb peus de plom: per començar, hi trobem una societat alienada, fàustica, obsessionada amb el progrés. S'hi afegeix, en conseqüència, una tecnologia tan evolucionada que ha passat a tenir consciència, que podem afirmar que és, ja, això que ara se'n diu Intel·ligència Artificial. I per últim, una societat que ha abandonat les relacions humanes per abocar-se a les relacions tecnològiques, que ha decidit fer-se esclava de les màquines i que ha volgut prescindir de les humanitats. I us he dit que això Ray Bradbury ho va pensar pels volts de 1950, que va ser quan es va publicar *L'home il·lustrat*?

Fem un petit *flashback* i imaginem-nos com era el món el 1951: s'havia acabat la Segona Guerra Mundial feia relativament pocs anys, els escriptors treballaven amb màquina d'escriure o amb paper i bolígraf, feia vint anys que s'havia inventat la televisió, al món hi havia dos blocs marcats, els de l'òrbita americana, que defensaven el model capitalista, i els de l'òrbita russa, que vivien en models diversos de comunisme. Feia quatre anys que, a Pennsylvania, s'havia inaugurat l'anomenat ENIAC: Electronic Numerical Integrator and Calculator o, per dir-ho pel broc gros, el que és considerat el primer ordinador electrònic de la història: pesava vint-i-set tones, ocupava 167 m², i feia —no rigueu— sumes, restes, multiplicacions i divisions. La Segona Guerra Mundial va ser per sobre de tot un fracàs de la humanitat i un èxit de la tecnologia —i cal recordar que, a banda de les atrocitats de l'Holocaust, s'hi van utilitzar les primeres bombes atòmiques en un atac, a Hiroshima i Nagasaki. D'altra banda, el període que començava tampoc era gaire esperançador: la Guerra Freda, en què continuaria el fracàs de la comunicació i l'entesa humana per donar pas a l'èxit i l'evolució tecnològica espacial. Tots dos factors seran importants per entendre l'actitud pessimista de Bradbury —perquè de fet, ja ho diuen, els pessimistes només són realistes ben informats.

Però tornem al text: com podem justificar que Bradbury hi dibuixi una societat alienada? La societat s'hi representa per tres blocs o s'hi dibuixen tres tipus de personatges: el bloc més proper a l'humanista és el representat pel personatge del psicòleg, que és qui encara està connectat a un antic món, el qui intenta comprendre les persones. És l'únic que entén per què es va voler crear una habitació com l'habitació de jugar: l'estudi i la investigació per la millora humana, per comprendre més bé el comportament humà. Ell mateix afirma:

Una de les utilitats originals de les habitacions de jugar era que podíem estudiar quins patrons deixaven les ments dels nanos a les parets, estudiar-los tranquil·lament per poder-los ajudar. (p. 32)

Com tantes altres vegades, trobem un descobriment tecnològic que podria fer servei al benestar social però que, mal utilitzat, acaba convertint-se en una arma, perquè com diu la frase feta, l'infern n'és ple, de bones intencions. El segon bloc està format pels pares, són aquells que s'han deixat il·luminar per una tecnologia que els ho fa tot, que es responsabilitza de les seves obligacions i els allibera d'unes tasques perquè tinguin temps de fer-ne d'altres que consideren més interessants. A més, els pares són una generació que està embadalida per una tecnologia que ja no comprèn. N'estan fascinats, però no tenen prou coneixements per comprendre'n els mecanismes. Al principi del conte se'ns diu:

Altre cop, George Hadley va sentir admiració pel geni tecnològic que havia concebut aquella habitació. Un miracle d'eficàcia venut a un preu absurdament baix. Totes les cases n'haurien de tenir una. (p. 21)

I què som, nosaltres, sinó uns tristos George Hadley? Som absolutament incapaçs d'entendre com funciona un telèfon, com s'aconsegueix la connexió a internet, no sabríem explicar ni el procés tecnològic que aconseguim que sentim un podcast a Spotify, però, malgrat tot, sí que sabem utilitzar-la i la necessitem en el nostre dia a dia, fins al punt que tampoc sabem viure sense les facilitats tecnològiques a què estem avesats. Al conte també ho trobem: el matrimoni, quan es planteja fugir de la casa, Vida Feliç, comença a tenir problemes: «Vols dir que els ous ferrats me'ls faries tu? I cosir-me els mitjons?» (p. 23) Aquesta despreocupació per la subsistència bàsica que els facilita Vida Feliç, la facilitat que garanteix tenir una casa robotitzada que els ho fa absolutament tot, tampoc els serveix per canviar d'actitud davant del món, per canviar l'estil de vida: en comptes d'aprofitar-ho per descansar i viure com voldrien —suposem que educant els fills, reforçant vincles socials, etc.— continuen atabalats i treballant massa hores: «Últimament treballes massa, has de descansar», diu el pare, i més endavant «l'últim mes havia sentit els lleons que rugien des del seu estudi, però com que estava enfeinat, no hi parava atenció». Els pares representen una generació que encara pensa únicament en el progrés: treballar per tenir la casa més gran i robotitzada, l'habitació més cara per les criatures, i un llarg etcètera de màquines relativament inútils, com ara la màquina de pintar per als nanos. Fins al punt que projecten la seva realització personal en la possessió d'objectes. És un procés que Bradbury ja entreveia a la dècada dels quaranta i que més tard va ser descrit per tants d'altres experts, com ara Herbert Marcuse, filòsof i sociòleg alemany, de l'escola de Frankfurt, que escrivia l'any 1964 al llibre *L'home unidimensional*:

Les persones es reconeixen en les seves mercaderies, en les seves possessions; troben la seva ànima a l'automòbil, en el seu equip d'alta fidelitat, a casa seva a diversos nivells, fins i tot en els equipaments de cuina.

Els pares del conte de Bradbury, que recorden fàcilment molts pares i mares de la nostra època, cauran al parany de la possessió com a reivindicació de l'èxit personal. Ho fan evident ells mateixos, quan pregunten: «Qui ens va portar a comprar aquest malson?» I responen: «L'orgull, els diners, l'estúpidesa.»

Per últim, doncs, trobem els dos germans, en Peter i la Wendy, que ja es troben en un altre punt: tenen un vincle més estret amb la tecnologia que amb els éssers vius, per això, en el moment de triar, trien la robòtica, que d'altra banda és qui els ha fet de mare, de pare, d'amic i de mainadera. Són els qui estan abocats a unes relacions únicament virtuals, i això els ha fet que siguin incapaços de ser actius, només volen estímuls que els facin sentir sense haver de fer absolutament res. És en Peter mateix, que comenta: «Jo no vull fer res més que mirar, escoltar i oïr». En contraposició amb els pares, que utilitzen la tecnologia per no tenir tanta feina a casa, poder treballar més hores, i reivindicar el seu estatus social alt, els fills l'utilitzen com a via d'inacció, d'anul·lació personal.

Segons el plantejament de Bradbury, doncs, la societat viuria un progrés desenvolupador que deixaria de banda la cultura, les relacions i la comunicació personal per centrar-se en la feina i en l'obsessió pel progrés capitalista. De fet, no és una idea innovadora: Goethe ja traça un trajecte semblant, tot i que amb molts matisos, a la tercera part de *Faust*, publicada el 1832, i que començava a explicar la voluntat de l'home per transformar el món, un canvi que va intuir ja a l'inici de la revolució industrial. Més endavant, molts pensadors van veure que l'evolució de la ciència aniria acompanyada d'una època nefasta per les humanitats, Bradbury mateix parla de l'extinció de la literatura i la crema de llibres en nombroses obres, i molts d'altres també s'hi han referit, fins a obres d'avui dia. Bernard James, antropòleg cultural, l'any 1973, escrivia: «Hi ha a l'aire una sensació de desesperació, la sensació que l'home ha estat catapultat per la ciència i la tecnologia a una era nova i precària».

Però és aquest el futur? O és, únicament, el nostre present? De fet, aquesta voluntat de progrés incessant, ens ha dut a una aniquilació dels materials naturals, a un ecosistema que està a punt d'esgotar-se, i a una societat col·lapsada, amb un gran tant per cent d'atur ocasionat per la mecanització dels oficis, mentre que d'altra banda hi ha governs, com el grec, que volen tornar a recuperar les deu hores laborals diàries. El model no és més que la continuació d'un sistema que va començar amb la revolució industrial i que m'agradaria pensar que ara es troba a les acaballes. Bradbury va ser capaç de veure com seria el món setanta anys després: amb un sistema igual que el que li va tocar viure (amb els mateixos rols de feina, els mateixos rols familiars i els mateixos rols en relació amb els diners), però, això sí, degradat fins a les últimes conseqüències. No va confiar, per tant, en un canvi de sistema profund causat justament per la tecnologia: si aprenguéssim a reutilitzar-la, podríem aplicar mesures més humanes que fessin augmentar la qualitat de vida, com la renda bàsica universal, la rebaixa de les hores laborals gràcies a la feina motoritzada, o l'oci i la cultura com a eix social que rearticulés els vincles en les relacions humanes. Propostes que la tecnologia ja ens podria ajudar a aplicar avui dia, perquè de moment la tecnologia només és això, una eina, i tota la resta depèn únicament de nosaltres.

Bibliografia

Berman, Marshall. *Todo lo sólido se desvanece en el aire*. Barcelona: Anthropos, 2013.

Bradbury, Ray. *L'home il·lustrat*, Traducció de Martí Sales. Barcelona: Editorial males Herbes, 2019.

In the Same Boat. [Documental cinematogràfic], 2016. Gnutti, Rudy (dir.).

James, Bernard. *The death of progress*. Nova York: Knopf, 1973.

Marcuse, Herbert. *L'home unidimensional*. Barcelona, Edicions 62, 1968.

ETIQUETES:

BERNARD JAMES

CIÈNCIA-FICCIO

HERBERT MARCUSE

KOSMOPOLIS

MARSHALL BERMAN

RAY BRADBURY

GEMMA MEDINA | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Rubí, 1989). És llicenciada en Filologia Catalana i Teoria de la Literatura i va cursar un màster d'Edició. És editora i correctora *freelance*. Ha publicat articles i ressenyes a *Núvol*, *Reduccions* i *La Directa*. És cofundadora de la col·lecció de plaquettes de poesia «Els papers díscols».

Articles relacionats

Llegendes del futur

Safaris didàctics

La ciència-ficció catalana sobre la fi del món després del mecanoscrit

Llibres
Cultura
Nosaltres
Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

Política de privacitat
Copyleft

© LA LECTORA 2018